

„NESCHÁDZAM Z KRÍŽA“

Po vašej poslednej liturgickej slávnosti ako úradujúceho pápeža a po rozlúčke z Apoštolského paláca sa začína nová história. So svojimi najbližšími – sekretármi Georgom Gänsweinom a Alfredom Xuerebom, ako aj so štyrmi sestrami z laického spoločenstva „Memores Domini“ – odchádzate najskôr do letnej pápežskej rezidencie v Castel Gandolfe. Sledovali ste odtiaľ konkláve?

Pravdaže.

Ako to vyzeralo?

Samozrejme, nikoho sme neprijímali, to je úplne jasné, a neudržiavali sme ani kontakty s vonkajším svetom, ale čo bolo možné sledovať v televízii, sme pozerali. Predovšetkým večer voľby sme sledovali intenzívne.

Mali ste nejakú predstavu o tom, kto by mohol byť vašim nástupcom?

Nie, vôbec nie!

Nijaký pocit, nijakú myšlienku?

Nie. Nie.

Ako ste mohli hneď vtedy, keď ste sa lúčili v kúrii, sľúbiť svojmu budúceму nástupcovi absolútnu poslušnosť?

Pápež je pápež, je celkom jedno, kto to je.

Jorge Mario Bergoglio mal byť predsa jedným z favoritov už na konkláve v roku 2005. Bolo to tak?

K tomu sa nemôžem vyjadriť. (Smiech.)

Aké myšlienky vám vírili hlavou, keď sa váš nástupca objavil na balkóne Baziliky sv. Petra? A ešte k tomu aj v bielom?

No, to záviselo od neho, my sme boli tiež v bielom. Nechcel mať dokonca ani mozetu. Vôbec sa ma to nedotklo. Bol som však milo prekvapený, že mi chcel predtým, ako vstúpi na balkón, zatelefonovať, ale nezastihol ma, lebo sme práve pozerali televíziu; ako sa za mňa modlil. Dojala ma chvíľa rozjímania, potom jeho srdečnosť, s akou pozdravil ľudí, takže môžem povedať, že hneď preskočila iskra. Naozaj ho nikto nečakal. Skutočne to bolo pre mňa veľké prekvapenie. Ale potom to vzápätí vzplanulo, ten spôsob, akým sa na jednej strane modlil, a na druhej strane, ako sa zo srdca prihovoral ľuďom.

Odkiaľ ste ho poznali?

Z návštev *ad limina* a z korešpondencie. Poznal som ho ako rozhodného muža, niekoho, kto v Argentíne veľmi rezolútne povedal, toto sa robiť bude a toto nie. Ten aspekt srdečnosti, celkom osobného prístupu k ľuďom som v tejto miere nezažil, to bolo pre mňa prekvapenie.

Počítali ste s niekým iným?

To áno, nie s niekým konkrétnym, ale s iným áno.

Bergoglio to v každom prípade nebol.

Nie. Nemyslel som si, že je v užšom výbere kandidátov.

Hoci to znamená, že zrejme, ako sme už hovorili, bol na predchádzajúcom konkláve popri vás jedným z favoritov.

To je pravda. Ale myslel som si, že tým sa to skončilo. Už viac o ňom nebolo počuť.

Mali ste radosť z výsledku voľby?

Keď som počul jeho meno, bol som si najskôr neistý. Ale keď som potom videl, ako na jednej strane hovorí s Bohom, na druhej strane s ľuďmi, tak som sa skutočne tešil. Bol som šťastný.

Aby sme to ešte raz zopakovali: nemožno teda povedať, že by vám vedomie alebo tušenie o tom, kto bude vašim nástupcom, uľahčilo odstúpenie?

Nie, kolégium kardinálov je slobodné a má vlastnú dynamiku. Nemožno tam vopred vedieť, kto z toho napokon na konci vyjde.

Na pápežovi Františkovi je mnoho nového: je to prvý jezuita na Petrovom stolci; prvý, kto má meno František. A predovšetkým je to prvý pápež z „nového sveta“. Čo to znamená pre štruktúru svetovej Katolíckej cirkvi?

Znamená to, že Cirkev je v pohybe, je dynamická a otvorená, vnútorne sa rozvíja. Že nezamrzla v nejakých schémach, ale vždy sa deje niečo prekvapujúce, čo má vlastnú dynamickosť, ktorú môže neprestajne obnovovať. Je pekné a povzbudivé, že práve v našich časoch sa dejú veci, ktoré sme nečakali, a potvrdzujú, že Cirkev je živá a plná nových možností.

Okrem toho sme predsa mohli očakávať, že Južná Amerika bude zohrávať dôležitú úlohu. Je to najväčší katolícky kontinent, zároveň najviac trpiaci a problematický. Sú tam skutočne veľkí biskupi a popri všetkom tom utrpení a problémoch aj Cirkev s veľkou vitalitou. Navyše už nastala hodina, aby bola Južná Amerika na rade. A tým, že je nový pápež súčasne Talianom i Juhoameričanom,

vzniklo vnútorné prepojenie starého a nového sveta, ako aj vnútorná jednota dejín.

S pápežom Františkom univerzálna Katolícka cirkev nepochybne stratí svoju európsku centralizáciu, prinajmenšom ju oslabí.

Je celkom jasné, že Európa už nebude s úplnou samozrejmosťou stredobodom svetovej Cirkvi, ale že je tu Cirkev prítomná skutočne vo svojej univerzálnosti na všetkých kontinentoch s rovnakým významom. Európa má svoju zodpovednosť, špecifické úlohy. Viera v Európe sa však natoľko oslabil, že môže byť impulzom a silou univerzálnej Cirkvi, ako aj viery v Cirkvi už iba v obmedzenej miere. A vidíme aj to, že prostredníctvom nových prvkov, ako sú africké, juhoamerické alebo filipínske, vstupuje do Cirkvi nová dynamika, ktorá opäť trochu osviežuje a nanovo dynamizuje vysilený Západ, prebúdza ho z únavy, zabúdania na vieru. Keď myslím na Nemecko, je tam určite živá viera a zápal pre Boha i ľudí, ktorý pramení zo srdca. No na druhej strane je tam sila byrokracie, teoretizovanie o viere, politizovanie a nedostatok vitálnej dynamiky, ktorú ešte aj tak, ako sa často zdá, takmer zatláčajú štruktúry. Z tohto hľadiska je povzbudivé, že vo svetovej Cirkvi vyniká aj niečo iné – a v Európe tak prebieha misijná činnosť zvonka.

Hovorí sa, že dobrý Pán Boh každého pápeža trochu opraví na jeho nástupcovi. V čom ste boli skorigovaný prostredníctvom pápeža Františka?

(Smiech.) Povedal by som, že priamym prístupom k ľuďom. Myslím si, že to je veľmi dôležité. Napokon je aj pápežom reflexie. Keď čítam apoštolskú exhortáciu *Evangélii gaudium*

alebo aj rozhovory, vidím, že je to človek, ktorý premýšľa, ktorý otázky času berie duchovne. Aj niekto, kto stojí priamo pri ľuďoch, kto je zvyknutý byť stále medzi ľuďmi. To, že nebýva v Apoštolskom paláci, ale v Dome sv. Marty, vychádza z toho, že chce byť stále obklopený ľuďmi. Povedal by som, že to sa dá dosiahnuť aj tam hore (v Apoštolskom paláci), ale ukazuje to nový akcent. Možno som nebol dostatočne medzi ľuďmi. A potom, povedal by som, je tu aj odvaha, s akou hovorí o problémoch a hľadá riešenia.

Nie je pre vás váš nástupca možno príliš žoviálny, príliš excentrický?

(Smiech.) Každý človek musí mať vlastný temperament. Jeden je možno trochu rezervovaný, iný azda trochu dynamickejší, ako by sme si predstavovali. No považujem za dobré, že sa k ľuďom správa tak priamo. Isteže, pýtam sa, ako dlho to môže vydržať. Lebo každú stredú podať ruku dvesto a viac ľuďom stojí mnoho síl. To však prenecháme milému Pánu Bohu.

Nemáte teda s jeho štýlom nijaký problém?

Nie. Naopak, považujem ho za dobrý.

Starý pápež a nový pápež bývajú takmer na jednom dvore, vzdialení od seba iba niekoľko sto metrov. Hovorí sa, že ste svojmu nástupcovi vždy k dispozícii. Pýtal sa vás aj na vašu skúsenosť, vašu radu?

Celkovo na to nebol dôvod. Smeroval ku mne otázky o niektorých veciach, aj k rozhovoru, čo mal pre *Civiltà Cattolica*.³ Samozrejme, to robím, vyjadrím sa. Ale v globále som celkom rád, že bežne nie som do týchto vecí zainteresovaný.

To znamená, že ste nemali vopred ani prvú apoštolskú exhortáciu pápeža Františka Evangelii gaudium?

Nie. Napísal mi k nej však veľmi pekný osobný list svojim drobným písmom. To je ešte omnoho menšie ako moje. V porovnaní s ním je moje písmo priam veľké.

To si ani nemožno predstaviť.

Naozaj. List bol veľmi milý, tak som apoštolskú exhortáciu dostal osobitným spôsobom. A viazanú v bielom, čo sa inak robí iba pre pápeža. Čítam ju. Nie je to vôbec krátky text, ale pekný, aj pútavo napísaný. Určite všetko nepísal sám, ale je tam veľa osobného.

Mnohí komentátori interpretujú túto exhortáciu ako obrat o 180 stupňov, predovšetkým pre požiadavku decentralizácie Cirkvi. Vidíte v tomto programovom texte prelom vo vzťahu k vášmu pontifikátu?

Nie. Aj ja som si vždy želal, aby boli miestne cirkvi čo najživšie a nepotrebovali tak veľa pomoci z Ríma. V tomto smere je posilnenie miestnych cirkví kľúčové. Zároveň je dôležité aj to, aby boli všetci otvorení navzájom a otvorení Petrovej službe, lebo inak to ľahko skĺzne do politizovania, nacionalizmu a kultúrneho okliešťovania. Interakcia medzi miestnou a svetovou Cirkvou je dôležitá. Musím tiež povedať, že, žiaľ, práve tí biskupi, ktorí sa bránia centralizácii, nevyužili iniciatívy, ktoré by sa od nich mohli očakávať. V tom sme potom vždy následne pomáhali. Lebo čím lepšie a živšie žije miestna cirkev samostatne zo srdca viery, o to viac prispieva aj k celku.

Nie je to iba tak, že Cirkev ako celok zasahuje do miestnej cirkvi, ale záležitosti miestnej cirkvi sú zároveň kľúčové

pre celok. Keď je niekde chorý jeden úd, hovorí svätý Pavol, dotýka sa to všetkých. Keď bude napríklad Európa chudobná na vieru, potom to bude chorobou aj ostatných – a naopak. Keď do niektorej inej cirkvi preniknú povery alebo veci, ktoré tam nemajú byť, alebo ateizmus, odrazí sa to na celku. Z tohto pohľadu je spolupráca veľmi dôležitá. Nejde to bez Petrovej služby a služby jednoty. A nejde to bez zodpovednosti miestnych cirkví.

Nevidíte teda nikde zlom vo vzťahu k vášmu pontifikátu?

Nie. Myslím, že niektoré veci si možno nesprávne vysvetliť, a možno tvrdiť, že teraz je to úplne inak. Keď vytrhneme niečo z kontextu, izolujeme, môžeme vykonštruovať rozdiely, ale nie ak sa pozeráme na celok. Sú tu možno nové akcenty, ale nie rozpory.

Takže po doterajšom pôsobení pápeža Františka v úrade ste spokojný?

Áno. Nová sviežosť v Cirkvi, nová radosť, nová charizma, ktorá oslovuje ľudí, to je niečo naozaj pekné.

Vo vašom rozlúčkovom prejave na Svätopeterskom námestí sa osobitne vynímajú dve myšlienky. Prvá odznela pri poslednej modlitbe Anjel Pána, keď ste vyhlásili: „Pán ma volá, aby som vystúpil na vrch Tábor.“ Čo ste tým mysleli? V prvom rade to vychádzalo z evanjelia dňa. No evanjelium dostalo v tomto okamihu celkom konkrétny význam. Hovorilo, že teraz už budem kráčať s Pánom, vystúpim zo všedných dní života na iný vrch, kde s ním budem ešte bližšie a intímnejšie; oslobodí ma aj od doterajších veľkých zástupov ľudí a prenechá ma väčšej intimitate.

To, že vaša posledná veľká liturgia padla na Popolcovú stredu, nie je celkom iste náhoda. Pôsobilo to, akoby ste hovorili: Pozrite, sem som vás chcel priviesť – k očisteniu, pôstu, pokániu.

Aj to bolo vopred dané. Na túto Popolcovú stredu som však myslel už predtým, že by som tak ešte raz slávil veľkú liturgiu. Zvyčajne bývala v Kostole sv. Sabíny, lebo je to stará rímska štácia,⁴ v tomto prípade sme to však presunuli do Baziliky sv. Petra. A ukázalo sa to ako prozretelné, že posledná liturgia je na začiatku Pôstneho obdobia a tak je spojená s myšlienkou *memento mori*, vážnou témou prenikania do Kristovho utrpenia – ale zároveň aj do tajomstva zmŕtvychvstania. To, že na jednej strane bola na začiatku môjho života Biela sobota a na druhej strane na konci mojej konkrétnej služby Popolcová streda so svojimi nespočetnými významami, bolo čiastočne naplánované, no zároveň sa to spojilo.

Druhá myšlienka z rozlúčkového prejavu bola vraj vyslovená s veľkým dôrazom: „Neschádzam z kríža.“

Nuž, kdesi bolo povedané, že som zostúpil z kríža, že som si to zľahčil. Je to výčitka, s ktorou som musel počítať, s ktorou som sa musel vyrovať najmä vo svojom vnútri, skôr ako som ten krok urobil. Som presvedčený, že to nie je útek, a už vôbec nie pred praktickým tlakom, ktorý tu nebol. Ale ani vnútorný únik pred požiadavkami viery, ktorá človeka vedie ku krížu. Je to však iný spôsob, ako byť spojený s *trpiacim* Pánom, v tichu mlčania, vo veľkosti a intenzite modlitby za celú Cirkev. V takomto vnímaní nie je tento krok útekom, ale iba iným spôsobom, ako zostať verný svojej službe.

Neusporiadali ste nijakú veľkú rozlúčkovú slávnosť, ale zostali ste pri generálnej audiencii.

Keby sme oslavovali odchod, bolo by to skutočne zosvetštenie, o ktorom ste hovorili. Muselo to zostať v medziach toho, čo patrí k duchovnej službe. V tomto prípade pri liturgii Popolcovej stredy a stretnutí s veriacimi na Svätopeterskom námestí, v radosť i rozjímaní zároveň. Takto nestál v popredí osud tohto človeka, ale to, že je tu v zastúpení niekoho iného. V tomto ohľade to bolo absolútne správne, na jednej strane stretnutie s Cirkvou ako celkom, na druhej strane s ľuďmi, ktorí sa chceli rozlúčiť. A to nie v zmysle svetskej oslavy, ale ako spoločné stretnutie v Pánovom slove a vo viere.

Keď ste potom odtiaľ odlietali v helikoptére, zdalo sa, akoby to tiež patrilo k celej dramaturgii, aspoň zvonka to tak pôsobilo. Mohli by sme povedať, že živý pápež ešte nikdy neodletel do neba...

(Pápež sa smeje.)

Čo vám vírilo hlavou?

Bolo to veľmi dojemné. Srdečnosť rozlúčky, aj to, že spolupracovníci (hlas sa mu zlomil) plakali. Nad Domom Dobrého pastiera bol veľký nápis: „Pán Boh zaplať“, a potom rímske zvony (pápež plače). Veľmi ma to dojalo. No keď sme sa vzniesli hore a počul som zvonit rímske zvony, vedel som, že už môžem ďakovať a že vo svojom vnútri pociťujem predovšetkým vďačnosť.